

Schweitzer Gábor¹

**Polner Ödön közjogász professzor,
a pozsonyi Erzsébet Tudományegyetem rektora**

Polner Ödön (1865–1961), a 20. század első felének kiemelkedő magyar közjogásza közé tartozott. Az alábbiakban életútjának felvázolása mellett tudósi-professzori pályafutásáról szeretnénk rövid áttekintést nyújtani, különös tekintettel a pozsonyi Erzsébet Tudományegyetem rektori időszakára.

*

Polner Ödön közel 90 éves korában fogott hozzá családjára kérésére visszaemlékezései megírásához.² Ebből a csak közelmúltban megjelent memoárból kiderül, hogy az evangélikus háttérű Polner család gyökerei a Pozsony megyei Modorig nyúlnak vissza, míg a szintén evangélikus anyai ág, a Bock család a Szepességéből származott. Polner Ödön azonban már a földrajzi értelemben vett gyökerektől távol eső Békéscsabán született. Középiskolai tanulmányait a budapesti evangélikus gimnáziumban folytatta, majd – miután egy ideig a mérnöki pályával kacérkodott – a budapesti tudományegyetem jog- és államtudományi karára iratkozott be. Az egyetemi tanulmányok végeztével rövid ideig a budapesti törvénytudományi joggyakornokaként működött, majd az Igazságügyi Minisztériumban helyezkedett el. Két évtizedes közszolgálatára 1914-ben ért véget: az utolsó minisztériumi éveiben a Közjogi Ügyosztály főnökeként tevékenykedett. Hivatali kötelezettségei révén több kiemelkedő jelentőségű közzjogi vonatkozású törvénykodifikációs munkálataiból vette ki a részét (ezek közé tartozott a közigazgatási bíróság hatáskörének kiegészítéséről szóló 1907. évi LX. törvénycikk, a véderőről szóló 1912. évi XXX. törvénycikk, a hadiszolgáltatásokról szóló 1912. évi LXVIII. törvénycikk, valamint az országgyűlési képviselők választásáról szóló 1913. évi XIV. törvénycikk is).

¹ Habilitált egyetemi docens, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Alkotmányjogi és Összehasonlító Közzjogi Tanszék; tudományos főmunkatárs, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet. Kapcsolat: schweitzer.gabor@uni-nke.hu.

² Polner Ödön: *Emlékeim (Nagyapától)*. Budapest, Corner, 2008. 1–454.

Időközben 1895-ben a magyar közjog témaköréből egyetemi magántanári képesítést szerzett – innentől kezdve vett részt a jogi egyetemi oktatásban –, a Magyar Tudományos Akadémia 1908-ban levelező tagjává, 1930-ban pedig rendes tagjává választotta. Polner Ödön az alkotmánytan nagy tekintélyű akadémikusa, Concha Győző ajánlására választották meg az MTA levelező tagjává. Concha professzor a tagajánlásban Polner közjogi műveit a jogtörténeti és a jogdogmatikai irányok egyesítése, valamint az összehasonlító módszer alkalmazása miatt tekintette különösen értékesnek és eredetinek.³

A kortársak közül nem Polner Ödön volt az egyetlen, akinek a közszolgálati és a tudományos pályafutása hosszabb időszakon keresztül párhuzamosan haladt egymással. Balogh Artúr (1866–1951) – 1899-től a budapesti tudományegyetemen a politika magántanára – a magyar államvasutak, illetve a kereskedelmi minisztérium tisztviselőjeként működött, mielőtt az alkotmányjog és a közigazgatási politika professzora lett volna a kolozsvári tudományegyetemen. A pályaválasztást illetően Polner Ödön egyébként azt írta visszaemlékezéseiben, hogy a jogi tanulmányok végeztével a legszívesebben valamelyik jogakadémián helyezkedett volna el a közjog tanáraként, de erre akkoriban nem nyílt lehetősége.

Polner Ödön tudományos érdeklődésének középpontjában a 19–20. század fordulóján a Magyarország és Ausztria között fennálló alkotmányjogi kapcsolat elemzése, a végrehajtó hatalom alkotmányos helyzetének értékelése, a parlamenti jog tárgyalása, valamint a választójogi rendelkezések áttekintése helyezkedett el. A kutatási eredményeket tanulmányokban és monográfiákban tette közzé, amelyek közül a *Magyarország és Ausztria közjogi viszonya történeti kifejlődésében és jelen alakjában*,⁴ *A közös ügyek*,⁵ a *Tanulmányok a magyar parlamenti jog köréből*,⁶ valamint *A választói jog mivolta*,⁷ továbbá *A végrehajtó hatalom a magyar alkotmányban*⁸ című munkákat emelhetnénk ki.

A Magyarország és Ausztria közötti közjogi viszonyt elemző, mellesleg az egyetemi magántanári habilitáció alapjául is szolgáló monográfia kedvező szakmai fogadtatására utalnak Concha Győző, kolozsvári professzor egykorú

³ Ld. *MTA tagajánlások 1908-ban*. (Kézirat gyanánt.) Budapest, Hornyánszky Viktor nyomdája, 1908. 20.

⁴ Polner Ödön: *Magyarország és Ausztria közjogi viszonya történeti kifejlődésében és jelen alakjában*. Budapest, Singer és Wolfner, 1891. 1–218.

⁵ Polner Ödön: *A közös ügyek*. Budapest, Singer és Wolfner, 1901. 1–170.

⁶ Polner Ödön: *Tanulmányok a magyar parlamenti jog köréből*. Budapest, 1902. 1–123. Mai értékeléséhez lásd Aczél-Partos Adrienn: A magyar parlamenti jog Polner Ödön munkáiban. *Jogelméleti Szemle*, (2013), 2. 3–9.

⁷ Polner Ödön: *A választói jog mivolta*. Budapest, Franklin, 1901. 1–52.

⁸ Polner Ödön: *A végrehajtó hatalom a magyar alkotmányban*. Budapest, Rózsa Ottó, 1893. 1–94.

sorai: „Gondos tanulmány, a nagy kérdés minden oldalú kifejtése, erős boncoló ész, jogászai gondolkodás s amire nagy súlyt fektetünk, a már-már kivesző magyar közjogi érzék jellemzik annak minden részét.”⁹

Módszertani szempontból Polner Ödön műveire leginkább a közjogi dogmatizmus gyakorolt hatást. A német közjogtudományhoz, mindenekelőtt Paul Laband (1838–1918), strasbourgji professzor nevéhez köthető irányzat a közjogi fogalmak jogi elemzését helyezte a tudományos kutatások és elemzések középpontjába. A közjogi dogmatizmus Magyarországon a 19–20. század fordulóján honosodott meg. Művelői azonban a dogmatikai szemlélet mellett a történeti módszertant is alkalmazták. A történeti módszertan alkalmazását a kor magyarországi közjogtudománya amiatt is tartotta fontosnak, mert Magyarország kodifikálatlan, történeti alkotmánnyal rendelkezett, aminek következtében a közjogi intézmények lényegének a megértését a fogalmak jogi elemzése mellett a történeti szemlélet alapján tartották csak lehetségesnek. A közjogi dogmatizmus egyik alapkérdése Magyarországon arra irányult, hogy miképp lehet a történeti alkotmány értelmezését kiszabadítani a meddő történeti narratívából, a másik módszertani alapkérdés pedig arra vonatkozott, hogy miként lehet a történeti alkotmányt a modern alkotmányosság elveivel összhangban értelmezni.¹⁰

Polner Ödön közjogi munkáit ennek a módszertani megközelítésnek megfelelően a történetileg megalapozott közjogi dogmatizmus jellemezte. Amint egyik méltatója, Buza László fogalmazott Polner Ödön magyar–osztrák közjogi viszonyt feldolgozó monográfiája kapcsán:

„Olyan mintaszerűen adja épen annak a kérdésnek történeti kutatásokkal alátámasztott jogászai feldolgozását, mely közjogunk legkényesebb pontja volt, hogy a dogmatikai módszerrel szemben eloszlatta a bizalmatlanságot s ezzel nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy annak alkalmazása a magyar közjogi irodalomban is kizárólagossá váljék.”¹¹

Az Ausztria és Magyarország közötti közjogi kapcsolatokat Polner Ödön olyan nemzetközi jogviszonyként értelmezte, amely a két állam közti nemzetközi

⁹ Concha Győző: Bíráló Polner Ödön: Magyarország és Ausztria közjogi viszonya c. munkájáról. *Magyar Igazságügy*, 26. (1891). Idézi: Takács Imre: Polner Ödön és a közjogi dogmatizmus. Tudománytörténeti tanulmány. Különlenyomat. *Acta Facultatis Politico-Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae*, 1. (1959), 1. 58.

¹⁰ Súlyom Péter: Jogi alaptan és közjogszemlélet. Somló Bódog jogelmélete és a magyar közjogi dogmatikus iskola. *Állam- és Jogtudomány*, 59. (2018), 4. 69.

¹¹ Buza László: Polner Ödön, a tudós. A 70 éves Polner Ödön irodalmi munkássága. In *Polner Ödön-életrajzi tanulmány. Dolgozatok Polner Ödön egyetemi ny. r. tanár születésének 70. évfordulójára*. I. kötet. Szeged, Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó, 1935. 5.

szerződésen, nem pedig olyan belső államszerződésen alapult, amely a nemzet és a király, illetőleg az uralkodócsalád között jött létre.

Polner Ödön oktatói pályafutása 1914-ben kapott lendületet, ugyanis ebben az évben nevezték ki az 1912. évi XXXVI. törvénycikk által felállított pozsonyi Erzsébet Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kara közjogi és politikai tanszékének nyilvános rendes tanárává.¹²

**

Polner Ödön professzori működésének rövid, de mozgalmas időszakát jelentették a Pozsonyban töltött évek. A tudományegyetem 1914 őszén elméletileg három karral – állam- és jogtudományi, bölcsészettudományi, orvostudományi kar – kezdte meg a működést, de személyi és elhelyezési nehézségek miatt a gyakorlatban tulajdonképpen csak a jog- és államtudományi kar működése tekinthető – a háborús körülményekre is figyelemmel – viszonylag nyugodtnak, illetve folyamatosnak. Az orvostudományi kar és a bölcsészettudományi kar ugyanakkor csak 1918-tól fogadott hallgatókat.¹³ Tervbe vették továbbá a negyedik fakultás, a természettudományi- és mezőgazdasági kar felállítását is, de 1918 késő nyarán a tudományegyetem mindössze egyetlen felterjesztést intézett ebben a kérdésben a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. Eddig az időszakig tehát a tudományegyetem ténylegesen egykarú egyetemként működött. Polner Ödön két alkalommal töltötte be a rektori tisztséget: az 1915/1916-os tanévben a jogi kar rektori hatáskörrel felruházott dékánjaként, az 1918/1919-es tanévben pedig már kinevezett rektorként működött.

Polner Ödön elsőként tehát az 1915/1916-os tanévben látta el a rektori teendőket. Tanévnyitó rektori beszédében a pozsonyi tudományegyetem megalakításának kulturális – kultúrpolitikai – jelentőségét emelte ki. A pozsonyi tudományegyetem küldetését egyrészt a magyar kultúra erősítésében és terjesztésében látta, miközben hangsúlyozta, hogy ez a küldetés csakis a nem magyar ajkú honfitársak iránti tisztelet jegyében valósulhat meg. A cél ugyanis az, hogy a nem magyar ajkú honfitársak értékes kulturális tulajdonságaikat a magyar kultúra szolgálatába állítsák, ezáltal is erősítve – nyelvi különállástól függetlenül – a nemzeti összetartozást. Másrészt ugyanakkor az a feladata a pozsonyi

¹² Az egyetem történetéhez lásd Lengvári István: Az Erzsébet Tudományegyetem alapítása, a pozsonyi és budapesti évek története. *Per Aspera Ad Astra*, 1. (2014), 1. 15–25. A jogi fakultás történetéhez lásd Kovács Kálmán: A pozsonyi Erzsébet Tudományegyetem jog- és államtudományi kara. In Csizmadia Andor (szerk.): *Jogtörténeti tanulmányok V*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1983. 143–167.

¹³ Szabó Pál: *A M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem és irodalmi munkássága*. Pécs, [k. n.], 1940. 9–52, Lengvári (2014): i. m. 17–18.

tudományegyetemnek, hogy az ország nyugati határszélén a kultúra tekintetében is „magyar határkő” legyen. „Ez a határkő fogja határozottan kifejezésre juttatni, hogy itt kezdődik a magyar művelődés; ám ezt a határkő szerepet nem töltheti be kínai fal módjára”, hiszen az egyes nemzetek kultúrái nemzeti jellegük mellett is kölcsönhatásban állnak egymással. A magyar kultúra is az úgymond „előhaladottabb, nyugati nemzetek” kultúrájának hajtásait fogadta magába, de saját hatásait hozzáadva, azzal többé-kevésbé összeolvastva és átalakítva fejlesztette ki a sajátos magyar kultúrát. A pozsonyi tudományegyetemnek ebben a vonatkozásban semmiképpen sem az lesz a feladata, hogy a német kultúrát mechanikusan átültesse, hanem az, hogy azt a sok értékes eredményt, amit a német nemzet a kultúra terén – más nemzetek kultúrájának kölcsönhatása mellett – létrehozott, Magyarországon megismertesse és a „magyar szellem” hatása alatt a magyar kultúra alkatrészévé átalakítsa.¹⁴

Rektori teendői az 1915/1916-os tanévben leginkább az egyetem elhelyezésével kapcsolatos tervezés jegyében teltek el. Szemben a kultuszminisztérium elgondolásával, amely az egyetem központi és oktatási épületeit és klinikáit a város külterületein építette volna fel, Polner Ödön azt javasolta, hogy a belterületen, mindenekelőtt az akkoriban katonai kórházként működő primási nyári palotában, illetve annak fizikai közelében alakítsák ki az egyetem épületeit. A kultuszminisztérium végül a Polner-féle koncepciót fogadta el.¹⁵

Miután az Erzsébet Tudományegyetemen – miként azt fentebb említettük – az 1917/1918-as tanévig lényegében egyetlen fakultást állították fel, érdemes röviden áttekinteni a jog- és államtudományi kar működésének első időszakát is. A jogi karra 1914 őszén 11 professzort nevezett ki az uralkodó, akiknek túlnyomó többsége korábban főállású jogakadémiai, illetve egyetemi tanárként működött. A professzorok kinevezésük előtt a pozsonyi, kassai, eperjesi, pécsi jogakadémia, illetve a kolozsvári tudományegyetem oktatói voltak. Az egyetlen kivételt a miniszteriális háttérrel rendelkező Polner Ödön jelentette.

A pozsonyi tanártársak közül Finkey Ferencnek, a büntetőjog professzorának kéziratban maradt visszaemlékezései meleg szavakkal örökítették meg Polner Ödönt és családját:

„Jogász kartársaim közül legközelebbi baráti viszonyba kerültünk Polner Ödönnel és egész kedves, szép családjával. Polner 30 évi igazságügyi szolgálat után jött el Pozsonyba, a nyugodtabb életpályát és irodalmi munkásságot biztosító egyetemi tanári katedrára. Komoly, kiforrott egyénisége, mélyen szántó tudományos munkái a magyar közjog legkényesebb problémáiról, melyeket rég ismertem, gazdag politikai

¹⁴ Az új egyetemek és a nemzeti kultúra. Dr. Polner Ödön rektori székfoglalója a pozsonyi egyetem tanévnyitó ünnepén. *Ügyvédek Lapja*, 1915. szeptember 23. 3–4.

¹⁵ Polner (2008): i. m. 355. skk.

tapasztalatai, bátor és szilárd állásfoglalása a legfontosabb közjogi és nemzetközjogi kérdésekben: mindezek egy csapásra hozzá bilincseltek lelkemet. Csodálatosan egyező véleményen voltunk mind alkotmányjogi, mind politikai kérdésekben. Ért-
hető így, hogy úgyszólván naponta kicseréltük gondolatainkat, különösen a pozsonyi
egyetem teljes kiépítése s a nemzetünk létét fenyegető hazai és világesemények felől.
Nem csoda, a kartársaink szelíd csipkedéssel Castor és Pollux néven emlegettek
bennünket.”¹⁶

S ha már a visszaemlékezések is említették, essék néhány szó Polner professzor
családjáról is. Polner Ödön 1898-ban kötött házasságot a békéscsabai szüle-
tésű Stojanovits Erzsébettel (1876–1966). A házasság – miként Polner Ödön
a visszaemlékezésekben írta – vallási értelemben vegyes házasságnak minősült,
hiszen Stojanovits Erzsébet római katolikus vallású volt. Miután a házasság-
kötés alkalmával nem állapodtak meg a születendő gyermekek vallásáról, a római
katolikus plébános megtagadta a házasság kihirdetését, ennélfogva az egyházi
esküvőre a békéscsabai evangélikus templomban került sor.¹⁷ Házasságukból
1899 és 1916 között két leány- és három fiúgyermek – Ödön, Zsuzsanna, János,
István és Judit – született.

A pozsonyi jogászprofesszorok mellett két bölcsészprofesszor is oktatta
a joghallgatókat, miután a tanrend a történelem, etika, filozófia és pszicholó-
gia oktatását is előírta. A jogi kar hallgatóinak – a nyolc félévig tartó képzésre
figyelemmel – félévenként általában heti 20 órát kellett felvenniük, amelybe
beleszámították a főkollégiumokat (például alkotmány- és jogtörténet, római
jog, egyházi jog, közjog, politika, magánjog, büntetőjog, közigazgatási és pénz-
ügyi jog), valamint a többi előírt, de nem vizsgaköteles kollégiumot is (például
magyar történelem, filozófia). A tényleges tanulmányi idő azonban gyakorta
hét, vagy hat szemeszter volt, hiszen a hadba vonult „önkéntesek” egy félév
kedvezményt kaptak, a frontszolgálatot teljesítők pedig további egy félév ked-
vezményre voltak jogosultak, ha előírt vizsgáikat letették.¹⁸ A beiratkozott
joghallgatók száma az 1914/1915-ös tanévben 200–210, az 1915/1916-os tan-
évben 127–147, az 1916/1917-es tanévben 152, az 1917/1918-as tanévben 215 fő
körül mozgott.¹⁹ Az első nőhallgatók az 1919/1920-as tanévben iratozhattak
be. A tudományegyetem dolgozói, oktatói és hallgatói közül sokan teljesítettek
katonai szolgálatot az első világháború idején, akik közül többen hősi halált
haltak a harctereken.

¹⁶ Finkey Ferenc: *Újabb visszaemlékezések életem derűs napjaira.* (Kézirat.) Sárospatak, 1946. 36.
A kéziratot a Sárospataki Református Kollégium Könyvtára őrzi.

¹⁷ Polner (2008): i. m. 226.

¹⁸ Lásd Kovács (1983): i. m. 146–147.

¹⁹ Uo. 151.

A jogi kar a koronázási domb szomszédságában lévő Káptalan utcában működött, abban az épületben, amelyet még egykoron Pázmány Péter érsek építtetett a jezsuiták számára. A jezsuita rend II. József általi 1773-as megszüntetését követően az épület több funkciót is betöltött, mígnem 1850-től az épület egyik szárnyában a jogakadémia nyert elhelyezést. Nos, ebben az épületszárnyban kezdte meg 1914 őszén az oktatást az Erzsébet Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kara. Az egyetem könyvtárát a klarisszák egykori kolostorának első emeletén rendezték be.²⁰

Polner Ödön második rektori megbízatása 1918 őszén, a világháborús összeomlás előtti hetekben kezdődött. Amikor 1918 késő őszén felreppent a hír, hogy Pozsony a kialakuló csehszlovák államhoz fog kerülni, Polner Ödön és professzortársai – Kováts Ferenc, Princz Gyula, Thienemann Tivadar, Hodinka Antal, valamint Lukinich Imre – elhatározták, hogy Magyarország területi integritásának megőrzése érdekében tudományos érvekkel alátámasztott memorandumot készítenek az összeülő békekonferencia számára. Az emlékirat – Polner Ödön visszaemlékezései szerint – egyebek mellett azt kívánta kimutatni, hogy „Magyarország tervezett szétdarabolása a természetes és történelmi államalakulás elveivel ellenkezik, hogy ily szétdarabolás békéhez nem vezethet”.²¹ A *Pro Hungaria* címen 1918 novemberében megjelent kiadvány Magyarországon természetesen ismertté vált, de Polner Ödön még évtizedekkel később sem tudta, vajon eljutott-e a kivonatossan angol és francia nyelvre is lefordított emlékirat a békekonferenciára.²²

A cseh–szlovák csapatok 1919. január 1-jén vonultak be Pozsony városába. Az újonnan kinevezett csehszlovák zsupán-kormánybiztos, Samuel Zoch, modori evangélikus lelkész 1919. január 6-án azt közölte az őt hivatalában felkereső Polner Ödön rektorral, hogy az Erzsébet Tudományegyetemet a csehszlovák állam állami tulajdonnak tekinti, egyúttal felkérte a tanári kart, hogy a tanévet változatlan formában fejezze be.²³ Noha Polner professzor a tulajdonváltást a fegyverszüneti szerződéssel ellenkezőnek, ebből következően jogellenesnek tekintette, a különleges helyzetre tekintettel vállalta a tanév folytatását. Miután nem sokkal ezt követően az egyetem tanácsa lelkiismereti okokra hivatkozással megtagadta, hogy testületileg vegyen részt a csehszlovák kormány képviselőinek – mindenekelőtt Vavro Šrobár miniszter –

²⁰ Polner (2008): i. m. 346.

²¹ Uo. 371.

²² *Pro Hungaria. Magyarország igazsága. Szózat a békekonferenciához.* Pozsony, Pozsonyi Magyar Tudományegyetem, 1918. 1–62.

²³ Lásd Popély Gyula: Az Erzsébet Tudományegyetem végnapjai az impériumváltás után. *Irodalmi Szemle*, 43. (2000), 1–2. 74. skk., továbbá Filep Tamás Gusztáv: *Főhatalomváltás Pozsonyban 1918–1920.* Pozsony, Kalligram, 2010. 147. skk.

ünnepélyes pozsonyi fogadtatásán, válaszlépésként a hatóságok 1919. január 28-án az egyetemet közel három hétre bezárták, és a tanári kar több tagját, közöttük Polner Ödönt is, rövid időre védőőrizet alá helyezték.²⁴ Polner professzort Pozsonyban, a ferenciek kolostorában tartották fogva.²⁵ Az őrizetbe vétel rövid időszakát Polner Ödön a visszaemlékezésekben is megörökítette. 1919. február 4-én a reggeli órákban két titkosrendőr állított be Polner professzor lakásába azzal a felszólítással, hogy kövesse őket a városházára, ahol közölték vele, hogy a „tót miniszter” bevonulásának idejére őrizet alá helyezik a közeli kolostorban. Utólag magához vehetett néhány napra elegendő öltözetet és – unaloműzőként – Charles Dickens egyik regényét is. Másnap este azonban hazaengedték. Búcsúzáskor köszönetet mondott a rendházfőnöknek a szíveslátásért, amire a *gvárdián* mosolyogva jegyezte meg, hogy nekik ugyan nem sok részük volt ebben.²⁶

Az Erzsébet Tudományegyetemmel szemben alkalmazott retorziókat a Csehszlovák Köztársaság elnöke, Tomáš Garrigue Masaryk is nehezményezte, hiszen 1919. február 9-i, Vavro Šrobár miniszterhez intézett üzenetében akként fogalmazott, hogy nem kellett volna bezárni a pozsonyi egyetemet, ugyanakkor taktikai hibának tartotta, hogy a bevonuló szlovák miniszter üdvözlésére szólították fel a tanári kart, ha egyszer feltételezhető volt az üdvözlés visszautasítása. Masaryk szerint elegendő lett volna annak közlése a rektorral – azaz Polner Ödönnel –, hogy az egyetem szlovák lesz, s ezért mindazok, akik ilyen feltételek mellett nem kívánnak tovább tanítani, meghatározott idő eltelte után költözzenek el Pozsonyból.²⁷

A csehszlovák hatóságok február második felében mindazonáltal lehetővé tették az oktatás folytatását, ám az egyetem élére teljhatalommal felruházott kormánybiztost neveztek ki Jehlicska Ferenc (František Jehlička), korábbi budapesti katolikus teológiai professzor személyében.²⁸ Jehlicska a tanári karhoz intézett beszédében arra utalt, hogy kormánybiztosi kinevezése nem érinti az egyetem autonómiáját, egyúttal arra figyelmeztette a tanári kar tagjait, hogy a politikai szerepléstől tartózkodva az oktatásra koncentráljanak.²⁹ Az egyetem sorsát elbizonytalanító lépések miatt az egyetem vezetése május folyamán küldöttséget menesztett Tomáš Garrigue Masaryk köztársasági elnökhöz. Az egyetemi küldöttségnek rektori minőségében Polner Ödön is a tagja volt. A köztársasági elnök az 1919. május 27-i találkozón

²⁴ Popély (2000): i. m. 75.

²⁵ Polner (2008): i. m. 376–377.

²⁶ Polner (2008): i. m. 377–378.

²⁷ Lásd Popély (2000): i. m. 76.

²⁸ Lengvári (2014): i. m. 19.

²⁹ Lásd Popély (2000): i. m. 77.

megnyugtatta a küldöttség tagjait, hogy az Erzsébet Tudományegyetemet még egy ideig biztosan működtetni fogják.³⁰ Visszaemlékezéseiben Polner Ödön arról írt, hogy Masaryk elnök nyilatkozatai jó benyomást keltettek a küldöttség tagjaiban, hiszen az államfő többször is megerősítette, hogy rögtöni változásról szó sem lehet – az elnök 5–7 évnyi átmeneti időre utalt –, miként a magyar professzorokat személyileg sem fogja a legcsekélyebb kellemetlenség sem érni.³¹ A küldöttség tagjai felkeresték František Drtina államtitkárt is, akinek a nyilatkozatai – Polner visszaemlékezései szerint – szintén jó benyomást keltettek, ám Gustav Habrman közoktatási miniszter már „igen rezerváltan és hidegen” fogadta a pozsonyi professzorokat, hiszen azzal bocsátotta útjára a küldöttséget, hogy igyekezzenek Vavro Šrobárral megoldani a kérdést, akiről viszont tudták, hogy egyik fő előmozdítója volt a pozsonyi magyar egyetem kiszorításának.³² A prágai nemzetgyűlés nem sokkal később, 1919 júniusában törvényt fogadott el a pozsonyi Komenský (Comenius) Tudományegyetem felállításáról, ami természetszerűleg megpecsételte az Erzsébet Tudományegyetem sorsát is. A Pozsonyban létesítendő szlovák egyetemen – a törvényi előírások szerint – jog-, orvos-, bölcsészeti- és természettudományi kar felállításáról rendelkeztek.

Ugyanerre az időszakra esett a Magyar Tanácsköztársaság Vörös Hadseregének átmeneti sikerekkel járó 1919. május–júniusi északi hadjárata, amelyet elsősorban a világháborús összeomlás előtt Magyarországhoz tartozó felvidéki/felföldi területek visszafoglalása céljából indítottak. Válaszlépésként a csehszlovák hatóságok Pozsonyban túszként rendőri őrizetbe vették a város magyar nemzetiségű politikai, gazdasági és társadalmi elitjének számos tagját, közöttük Polner Ödönt is. A nem túltúl túl szigorú körülmények közötti elzárás hat hete alatt az internáltak a csehországi Luhačovice fürdővároskában tartózkodtak. A túszoikkal – Polner visszaemlékezései szerint – közölték, hogy a Csehszlovák Köztársaság vendégeinek tekintik őket, s ha becsületszavukat adják, hogy nem távoznak el Luhačovicéből, akkor elegendő, ha egyik megbízottjuk naponta jelentkezik a csendőrségnél. „Mi ezt a becsületszót egyenkint kézfogással megadtuk, és ennél fogva szabadon mozgottunk.”³³

A csehszlovák hatóságok végül 1919 szeptemberében vették birtokba az Erzsébet Tudományegyetem ingatlanait, ingóságait és iratait. Az oktatás ugyanakkor külön megállapodás alapján a jog- és államtudományi karon még két esztendeig folytatódhatott, de elsőéves hallgatók felvételére a kar már nem

³⁰ Lengvári (2014): i. m. 19. Az audienca menetéhez lásd Polner (2008): i. m. 379.

³¹ Polner (2008): i. m. 379.

³² Uo. 379–380.

³³ Uo. 381.

kapott engedélyt.³⁴ Az állam- és jogtudományi előadások tartalma nem változott. Polner Ödön alkotmányjogi előadásai – anakronisztikus módon – az addigi hivatalos magyar álláspontot tartotta szem előtt, és a megváltozott államjogi viszonyokat nem is érintette.³⁵ A szlovák sajtó emiatt Polner professzort a Csehszlovák Köztársaság elleni izgatással vádolta, aki védekezésében arra hivatkozott, hogy az államjogot az összehasonlító módszer szerint adja elő, a szigorlatokon pedig csak magyar alkotmányjogból vizsgáztatnak, mert magyar nyelvű csehszlovák államjog munka még nem áll rendelkezésre.³⁶

Az Erzsébet Tudományegyetem működése hivatalosan 1921. szeptember 6-án ért véget Pozsonyban. Polner Ödön professzor még néhány hónapig Pozsonyban tartózkodott, majd tanártársai többségéhez csatlakozva Budapestre költözött, hogy az ideiglenesen – Pécsre költözéséig – a magyar fővárosban működő Erzsébet Tudományegyetem jog- és államtudományi karán folytassa oktatói pályafutását.

A pozsonyi tudományegyetem Pécsre költözése után Polner Ödön – noha az 1922/1923-as tanévben az egyetem rektorává is megválasztották – búcsút vett az Erzsébet Tudományegyetemtől, és elfogadta a Szegedi Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Kara meghívását, ahol 1923 és 1935 között – 70 éves korában bekövetkezett nyugdíjba vonulásáig – a közjogi tanszék professzoraként oktatott. A 70. életévét betöltött professzort pályatársai és tisztelői kétkötetes emlékkönyvvel lepték meg.

Az idősebb Polner Ödön legértékesebb tudományos alkotásai közé a pályatársak szerint azok az 1917 és 1933 között megjelenő német, olasz és francia nyelvű kiadványok tartoztak, amelyek a magyar alkotmányjogot röviden és jogászai szabotossággal összefoglalva mutatták be a külföldi olvasóközönség számára.³⁷ Polner Ödön professzortársai különösen az 1917-ben megjelenő német és az 1929-ben megjelenő olasz nyelvű alkotmányjogi összefoglalók jelentőségét emelték ki. Legalábbis akkor, amikor Polner Ödönt 1930-ban hat professzortársa, Concha Győző, Finkey Ferenc, Angyal Pál, Illés József, Ereky István és Tomcsányi Móric az MTA rendes tagjává ajánlotta, akkor az ajánlás ezeknek a műveknek a fontosságát emelte ki.

³⁴ Kovács (1983): i. m. 159, Lengvári (2014): i. m. 20.

³⁵ Kovács (1983): i. m. 160.

³⁶ Uo.

³⁷ Buza (1935): i. m. 58. A hivatkozott művek: *Das Staatsrecht des Königreichs Ungarn und seiner Mitländer* (Budapest, 1918), *La costituzione attuale dell'Ungheria* (Róma, 1929), *La constitution de la Hongrie* (Milánó, 1933).

„A német munka a háború előtti nagy Magyarország állami önállóságát iparkodik a német tudományos világ előtt kidomborítani s a háború előtti alkotmányunk tömör ismertetését nyújtja. Az olasz munka egy, a trianoni békekötés hatása alatt elterjedt tévhitet akar kiirtani s azokkal szemben, akik a magyar államot a világháborúban győztes nagyhatalmak alkotása gyanánt fogják fel, – az ezer éves magyar államnak, Európa egyik legrégebbi államának a mai alkotmányát ismerteti a tőle megszokott tömör és világos szövegezésben.”

Ezekkel a munkákkal pedig Polner Ödön nagy szolgálatot tett a magyarság ügyének és a közjog tudományának is.³⁸ Polner Ödön azonban évekkel később szegedi professzortársa, Buza László részéről egy kis dorgálásban is részesült: „Ezek a rövid összefoglalások bizonyára vázlatai annak a nagy publikációnak, mely közjogunk egész anyagát rendszerbe foglalja s melyet a magyar jogász-közönség nehezen vár, hogy Polner Ödön megajándékozza vele.”³⁹ A várakozások ellenére azonban Polner professzor – pályatársai többségétől eltérően – nem jelentetett meg magyar nyelvű magyar alkotmányjogi összefoglalót. A két világháború közötti időszakban tartott magyar közjogi előadásairól készültek ugyan átfogó jellegű gépiratos jegyzetek⁴⁰, valamint a hagyatékában fennmaradt az ugyanabban az időszakban készült *Magyarország jelenlegi alkotmánya* című töredékes kézirat⁴¹ is, ám ezek a nyomtatásban meg nem jelent munkák nem juthattak el a szélesebb értelemben vett olvasóközönséghez. Mindeközben folyamatosan dolgozott és publikált. 1935-ben jelent meg az MTA rendes tagjaként tartott székfoglaló előadásának *Az államélet néhány főbb kérdése*⁴² címen közzétett nyomtatott változata, ugyanakkor közel 80 éves korában jelentette meg a magyar Szent Koronával foglalkozó monografikus igényű munkáját.⁴³

A nemzeti szocializmus magyarországi térnyerése időszakában a már nyugállományban lévő Polner Ödön azon kevesek közé tartozott, akik határozottan tiltakoztak a sajtó nyilvánossága előtt az állampolgári jogegyenlőséget felrúgó faji törvények elfogadása ellen. Az első zsidótörvény parlamenti betervezésekor, 1938. május 5-én hangsúlyozottan keresztény írók, művészek és tudósok tiltakozó nyilatkozatot tettek közzé a *Pesti Napló* című napilapban.

³⁸ *MTA tagajánlások 1930-ban...* (1930): i. m. 15.

³⁹ Buza (1935): i. m. 58.

⁴⁰ Polner Ödön: *Magyar alkotmányjog*. (Kézirat.) MTA Könyvtára Kézirattára, Ms 4740/29.

⁴¹ Polner Ödön: *Magyarország jelenlegi alkotmánya*. (Kézirat.) MTA Könyvtára Kézirattára, Ms 4740/31.

⁴² Polner Ödön: *Az államélet néhány főbb kérdése*. (Székfoglaló értekezés.) Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1935. 1–73.

⁴³ Polner Ödön: *A magyar szent korona felső részének kérdése*. Kolozsvár, M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Barátainak Egyesülete, 1943. 1–150.

„Minket keresztény hitünk, hazafias meggyőződésünk az ország európai hitéhez és nemzeti függetlenségünkhöz való ragaszkodásunk készítet arra, hogy soha ne tágítsunk az állampolgári jogegyenlőség elvétől, amelyet történelmünk legszebb korszakában, az európai magyarság legnagyobb elméi vívtak ki.”⁴⁴

Az alkotmányjog-tudomány képviselői közül Polner Ödön mellett Molnár Kálmán, a pécsi tudományegyetem professzora is tiltakozott a kirekesztő zsidó-törvény megalkotása ellen.

Az 1948/1949-ben Magyarországon bekövetkezett kommunista-szocialista politikai fordulat után a Magyar Tudományos Akadémia a semmiféle jogosítvánnyal nem rendelkező úgynevezett tanácskozó tagok közé sorolta Polner Ödönt, ám 1952-ben – 87 éves korában – életműve elismeréseként megszerezte a Magyarországon elérhető legmagasabb tudományos fokozatot, az állam- és jogtudományok doktora címet. Polner Ödön még olvashatta a kibontakozó szocialista államjogtudomány egyik fiatal képviselője, Takács Imre 1959-ben közzétett, *Polner Ödön és a közjogi dogmatizmus* című tudománytörténeti dolgozatát. Takács Imre meglepő elismeréssel írt a pályakezdő Polner Ödön – fentiekben is említett – történeti és dogmatikai szempontból egyaránt alapos és pontos tudományos munkáiról, mint amelyek a 19–20. század fordulóján Magyarországon eloszlatták a közjogi dogmatizmus iránti bizalmatlanságot.⁴⁵ Polner professzor két évvel később, matuzsálemi életkorban hunyt el családja körében.

Polner Ödön munkásságának és működésének egyes vonatkozásaira a szakirodalom az elmúlt évtizedekben rávilágított ugyan, de a közel egy évszázadot átívelő életút módszeres feltárása és feldolgozása még várat magára.

⁴⁴ Írók, művészek, tudósok deklarációja a magyar társadalomhoz és a törvényhozás tagjaihoz. *Pesti Napló*, 1938. május 5.

⁴⁵ Takács (1959): i. m. 63.

Felhasznált irodalom

- Aczél-Partos Adrienn: A magyar parlamenti jog Polner Ödön munkáiban. *Jogelméleti Szemle*, (2013), 2. 3–9. Online: http://jesz.ajk.elte.hu/2013_2.pdf
- Az új egyetemek és a nemzeti kultúra. Dr. Polner Ödön rektori székfoglalója a pozsonyi egyetem tanévnyitó ünnepén. *Ügyvédek Lapja*, 1915. szeptember 23. 3–4.
- Buza László: Polner Ödön, a tudós. A 70 éves Polner Ödön irodalmi munkássága. In *Polner Ödön-émlékkönyv. Dolgozatok Polner Ödön egyetemi ny. r. tanár születésének 70. évfordulójára*. I. kötet. Szeged, Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó, 1935. 1–58. Online: http://acta.bibl.u-szeged.hu/37492/1/juridpol_007_fasc_1.pdf
- Concha Győző: Bírálát Polner Ödön: Magyarország és Ausztria közjogi viszonya c. munkájáról. *Magyar Igazságügy*, 26. (1891).
- Filep Tamás Gusztáv: *Főhatalomváltás Pozsonyban 1918–1920*. Pozsony, Kalligram, 2010.
- Finkey Ferenc: *Újabb visszaemlékezések életem derűs napjaira*. (Kézirat.) Sárospatak, 1946.
- Írók, művészek, tudósok deklarációja a magyar társadalomhoz és a törvényhozás tagjaihoz. *Pesti Napló*, 1938. május 5
- Kovács Kálmán: A pozsonyi Erzsébet Tudományegyetem jog- és államtudományi kara. In Csizmadia Andor (szerk.): *Jogtörténeti tanulmányok V*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1983. 143–167.
- Lengvári István: Az Erzsébet Tudományegyetem alapítása, a pozsonyi és budapesti évek története. *Per Aspera Ad Astra*, 1. (2014), 1. 15–25. Online: <https://doi.org/10.15170/PAAA.2014.01.01.02>
- MTA tagajánlások 1908-ban. (Kézirat gyanánt.) Budapest, Hornyánszky Viktor nyomdája, 1908. Online: http://real-j.mtak.hu/6212/1/MTA_Tagajanlasok_1908.pdf
- Polner Ödön: *Magyarország és Ausztria közjogi viszonya történeti kifejlődésében és jelen alakjában*. Budapest, Singer és Wolfner, 1891.
- Polner Ödön: *A végrehajtó hatalom a magyar alkotmányban*. Budapest, Rózsa Ottó, 1893.
- Polner Ödön: *A közös ügyek*. Budapest, Singer és Wolfner, 1901a.
- Polner Ödön: *A választói jog mivolta*. Budapest, Franklin, 1901b.
- Polner Ödön: *Tanulmányok a magyar parlamenti jog köréből*. Budapest, Singer és Wolfner, 1902.
- Polner Ödön: *Az államélet néhány főbb kérdése*. (Székfoglaló értekezés.) Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1935.
- Polner Ödön: *A magyar szent korona felső részének kérdése*. Kolozsvár, M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Barátainak Egyesülete, 1943
- Polner Ödön: *Emlékeim (Nagyapától)*. Budapest, Corner, 2008.
- Polner Ödön: *Magyar alkotmányjog*. (Kézirat.) MTA Könyvtára Kézirattára, Ms 4740/29.
- Polner Ödön: *Magyarország jelenlegi alkotmánya*. (Kézirat.) MTA Könyvtára Kézirattára, Ms 4740/31
- Popély Gyula: Az Erzsébet Tudományegyetem végnapjai az impériumváltás után. *Irodalmi Szemle*, 43. (2000), 1–2. 74–87.
- Pro Hungaria. Magyarország igazsága. Szózat a békekonferenciához*. Pozsony, Pozsonyi Magyar Tudományegyetem, 1918
- Sólyom Péter: Jogi alaptan és közjogszemlélet. Somló Bódog jogelmélete és a magyar közjogi dogmatikus iskola. *Állam- és Jogtudomány*, 59. (2018), 4. 63–90. Online: <https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/2018-04-Solyom.pdf>
- Szabó Pál: *A M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem és irodalmi munkássága*. Pécs, [k. n.], 1940.
- Takács Imre: Polner Ödön és a közjogi dogmatizmus. Tudománytörténeti tanulmány. Különlennyomat. *Acta Facultatis Politico-Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae*, 1. (1959), 1. 53–81.